

شناسایی الگوی مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش میانجی‌گری مشارکت (مورد مطالعه: خاش)

پذیرش نهایی: ۱۴۰۳/۰۳/۳۰

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۱/۱۲

صفحات: ۶۶-۵۵

وحید پورشهابی؛ استادیار، گروه مدیریت، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.
اله‌بخش خاشی؛ دانشجوی دکتری، گروه مدیریت، گرایش رفتار سازمانی، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.

چکیده امروزه نحوه مدیریت صحیح عرصه‌های پیراشهری با تأکید بر تقویت و اهمیت نقش سطوح محلی و حضور مشارکت مردم، انجمن‌ها و نهادهای مدنی در عرصه تصمیم‌گیری می‌تواند باعث بهبود کیفیت زندگی و پایداری توسعه جوامع محلی در این مناطق شود. لذا پژوهش حاضر بررسی شناسایی الگوی مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش مشارکت در خاش می‌باشد. پژوهش حاضر از نظر هدف؛ کاربردی و دارای ماهیت تفسیری و تحلیلی و از لحاظ روش در گروه پژوهش‌های کیفی و کمی قرار دارد. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش گراندد تئوری و نرم‌افزار (Expert Choice)، استفاده شده است. ابتدا از نتایج مصاحبه‌ها مجموعه شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر و سپس راهبردها، پیامدها و موانع در مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش مشارکت در خاش شناسایی شد. در ادامه نتایج نشان داد؛ در بین شرایط علی، اخذ اعتبارات و امکانات مناسب در راستای مشارکت مردم به مدیران با مقدار ۰/۲۴۵، شرایط زمینه‌ای: تقویت در حس اعتماد بین مسئولین و ساکنین محلی با مقدار وزن ۰/۳۰۰، شرایط مداخله‌گر: تقویت در حس اعتماد بین مسئولین و ساکنین محلی با مقدار وزن ۰/۲۹۶، بین راهبردهای مطرح‌شده: تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری درست با مقدار ۰/۴۰۰، پیامدها: پایداری مناطق پیراشهری با مقدار وزن ۰/۲۷۷ و در نهایت در بین موانع: الگوی نامناسب ساختاری- نهادی نظام مدیریت با مقدار وزن ۰/۳۵۶، بیشترین اهمیت را در مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش میانجی‌گری مشارکت به خود اختصاص داده‌اند. نوآوری پژوهش حاضر استفاده از دیدگاه نخبگان (تئوری زمینه‌ای) در ارائه الگوی مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش میانجی‌گری مشارکت می‌باشد.	واژه‌های کلیدی: الگوی مدیریت، مشارکت، مناطق پیراشهری، خاش.

E- Mail: Vahid.Pourshahabi@iaua.ac.ir

نحوه ارجاع به مقاله:

پورشهابی، وحید، خاشی، اله‌بخش. ۱۴۰۳. شناسایی الگوی مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش میانجی‌گری مشارکت (مورد مطالعه: خاش). مجله توسعه فضاهای پیراشهری. ۱۲(۶): ۵۵-۶۶.

امروزه رشد بی‌رویه جمعیتی و کالبدی شهرها، فشارهای اکولوژیکی، اجتماعی و زیرساختی بسیاری را به شهرهای بزرگ بخصوص در کشورهای در حال توسعه ایجاد کرده است. از سال ۲۰۱۸ میلادی به‌طور تقریبی، ۵۵ درصد از کل جمعیت جهان در مناطق شهری زندگی می‌کنند و پیش‌بینی می‌شود که این روند طی چند دهه‌ی آینده به‌طور مداوم افزایش یابد (Wang et al., 2021: 5). این رشد و گسترش در شهرهای بزرگ نگرانی‌های بسیاری را درباره‌ی ظرفیت‌های آینده برای رفع نیازهای اساسی نسل‌های آتی بشر ایجاد کرده است (Kaufmann et al., 2017: 48). از این رو شهرها با چشم‌اندازی دوگانه و متناقض‌نما مواجه هستند؛ از یک‌سو، محل تمرکز امکانات، تأمین نیازها، کانون توسعه، پیشرفت، تحرک و رفاه قلمداد می‌شوند و از سوی دیگر، محل تمرکز و کانون مسائل و مشکلات هستند (Ni and Kresl, 2018: 17). با توجه به این چالش‌ها وجود سیستم مدیریتی جدید که نگرشی پویاتر به شهر و شهروندان داشته باشد، ضروری است (کوزه‌گر و همکاران، ۱۳۹۵: ۱). لذا مدیریت شهری در ابعاد و مؤلفه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، کالبدی و زیست‌محیطی با مسائل و مشکلات بسیاری روبه‌روست که برنامه‌ریزی و آموزش لازم برای افزایش آگاهی و مشارکت فعال مردم در حل معضلات دستیابی به این توسعه مطلوب را می‌طلبد (Wilson et al., 2019: 289).

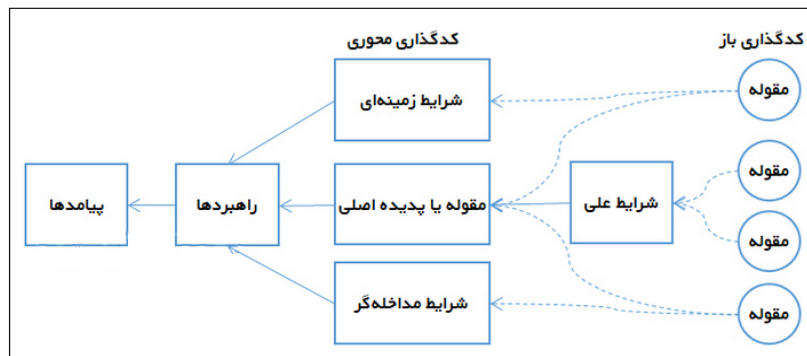
امروزه نقش و جایگاه مدیریت، در تمام زمینه‌ها و عرصه‌های زندگی اقتصادی-اجتماعی بشر، بیش‌ازپیش برجسته شده است، که به‌عنوان مهم‌ترین عامل در حیات، رشد، بالندگی و یا مرگ یک جامعه و روند حرکت آن از وضع موجود به‌سوی وضع مطلوب شناخته‌شده است (حسنلو و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۸). بر این اساس؛ آنچه بیش از همه در مطالعه سیر مدیریت، طی دهه‌های اخیر جلب توجه می‌کند، مشارکت است. بر این اساس از میان انبوه روش‌های مدیریت، مدیریت مشارکتی یکی از رویکردهای نسبتاً جدید مدیریت است که با رسمیت شناختن اهمیت نیروهای انسانی، می‌کوشد راهکارهایی را برای حضور فعالانه‌ی همه افراد در موقعیت‌ها بیابد (یوسفی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۴۱). در این راستا مطالعات متعددی در حیطه موضوع پژوهش حاضر انجام شده که به‌اختصار به چند مورد از آن‌ها اشاره شد: رضانی قوام‌آبادی و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی تحت عنوان، چالش‌های نظام حقوقی مدیریت یکپارچه شهری در ایران، با تأکید بر تمرکززدایی و توسعه پایدار شهری، نشان دادند، سیستم مدیریت یکپارچه شهری با تکیه بر تمرکززدایی و مدیریت مشارکتی باعث یکپارچه شدن مدیریت شهری خواهد شد و تغییر نظام مدیریت شهری تمرکزگرا به‌سوی نظام مدیریت شهری غیرمتمرکز و یکپارچه، و اصلاح ساختار اداری-اجرایی امری گریزناپذیر است. تازه دل و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی تحت عنوان، تدوین الگوی مدیریت یکپارچه حوزه مادر شهری با تأکید بر حکمروایی؛ به این نتایج دست یافتند، حوزه مادر شهری مشهد متشکل از چهار شهرستان مشهد، چناران، فریمان و بینالود است که به‌صورت مجزا مدیریت می‌شوند. بازیگران ساختار مدیریت در سه بخش دولتی، عمومی و خصوصی شناسایی شدند. عطایی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی تحت عنوان، سنجش پایداری عرصه‌های پیراشهری با تأکید بر نقش مدیریت روستایی مورد: بخش کهریزک، نشان دادند، پایداری در ابعاد زیست‌محیطی و فضای-کالبدی بیشتر از حد مطلوبیت ارزیابی شد، همچنین تحلیل میانگین عددی این گویه‌ها نشان‌دهنده تأثیر مثبت در ابعاد زیست‌محیطی، فضای و کالبدی بوده، که نسبت به سایر ابعاد در سطح بالاتری قرار دارند. نورمحمدی و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی تحت عنوان، توسعه جوامع محلی پیراشهری با تأکید بر نقش مدیریت مشارکتی (مورد صفادشت)، به این نتایج دست

یافتند، وضعیت مدیریت مشارکتی و به دنبال آن وضعیت توسعه جوامع محلی در منطقه پیراشهری صفادشت در وضعیت مطلوبی قرار ندارد، بنابراین بین دو متغیر ارتباط مثبت و معنادار مشاهده شد. قربانی و همکاران (۱۴۰۲)، در پژوهشی تحت عنوان، مرور نظام‌مند تحلیل چارچوب یکپارچه مدیریت محلی در روستاهای پیراشهری (سال‌های ۲۰۱۰-۲۰۲۲)، نشان دادند در حوزه مدیریت محلی، یکپارچگی به عنوان یک اصل شناخته شد و در این حوزه یکپارچگی در حوزه‌های اجرایی، ساختاری، قوانین و منابع مالی پایداری، سیاست‌گذاری، شهروندمداری و عمودی باید مورد توجه قرار بگیرد. یانگ و همکاران (۲۰۲۳)، در پژوهشی به بررسی بسیج همبستگی و اثربخشی مشارکت شهروندان در منطقه شهر کیف پرداخته‌اند. نتایج نشان داد، سیاست‌گذاران تشویق می‌شوند تا استراتژی‌های بسیج همبستگی را به کارگیرند و سیاست‌های شهری را برای تقویت اثربخشی تولید مشترک در زمینه‌های مختلف تطبیق دهند. سان و همکاران (۲۰۲۱)، در پژوهشی تحت عنوان، چگونگی مدیریت فضایی در توسعه روستایی در مناطق کشاورزی چین، به این نتایج دست یافتند: حاکمیت فضایی روستایی، فضای مادی و روابط فضایی به عنوان اموال حکومتی در نظر گرفته می‌شوند و توزیع عادلانه فضا را با مشارکت ذینفعان متعدد در توسعه روستایی ادغام می‌کند. شارما (۲۰۲۰)، در پژوهشی به بررسی فرصت‌ها اصلاح حکمرانی غیرمتمرکز برای شهرداری‌های شهری در هند پرداخته است. این پژوهش ظرفیت‌های نهادهای محلی کوچک و متوسط شهری در اداره، مدیریت و تأمین مالی خدمات شهری برای توسعه محلی را بررسی می‌کند. راسو (۲۰۲۰)، در کتاب خود به بررسی حاکمیت شهری پرداخته است. این پژوهش نشان می‌دهد که حاکمیت شهری در درجه اول شامل روابط بین نهادهای دولتی و جامعه مدنی مربوط می‌شود، که در آن شهروندان، شهر، بازیگران بخش خصوصی و سازمان‌های داوطلبانه را شامل می‌شود. بادو و باتینو (۲۰۱۸)، در پژوهشی تحت عنوان، آیا مدیریت مشارکتی ظرفیت انطباق محلی را ایجاد می‌کند یا خیر؟ نشان دادند که، با مدیریت مشارکتی و بهره‌بردن از مشارکت این جوامع، سطح توانمندی آن‌ها بهبود می‌یابد و خطرات کمبود آب و تخریب منابع طبیعی بسیار کم می‌شود. مدیریت مشارکتی عبارت است از مشارکت تمامی ذینفعان، شامل بهره‌برداران، نهادهای دولتی و غیردولتی در مدیریت پیراشهری است. در واقع، مدیریت مشارکتی یک نگرش جامع برای جلب مشارکت فردی و گروهی بین مدیران و ذینفعان است که آنان را برمی‌انگیزاند برای دستیابی به هدف‌های گروهی یاری رسانند و در مسئولیت کار شریک شوند (یوسفی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۴۱). در واقع، هنگامی که مشارکت پا به گستره‌ی مدیریت در مناطق پیراشهری می‌گذارد، می‌توان مطرح نمود مدیریت مشارکتی در مناطق پیراشهری یعنی توانمندسازی ساکنین محلی به منظور مداخله در فرایند تصمیم‌گیری، و از سوی دیگر، اطلاعات در اختیار افراد است و همکاری و هماهنگی پابرجاست (رحمان سرشت و صنوبر، ۱۳۷۸: ۵۶). بنابراین، مدیریت مطلوب در مناطق پیراشهری تنها در صورتی عملی می‌شود، که ساکنان نیز در آن مشارکت داشته باشند، چه در تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌ها و چه در برنامه‌ریزی طرح‌ها و اجرای آن‌ها به عبارتی تعریف جامع مشارکت عبارت است از درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت‌های گروهی که آنان را برمی‌انگیزد تا برای دستیابی به هدف‌های گروهی یکدیگر را یاری دهند و در مسئولیت‌ها شریک شوند (Bartone & Bernstein, 1993, Ahmed & Ali, 2006). قابل ذکر است، الگوی راهبردی ایجاد مشارکت در کشورها یکسان نیست و بعد مسافت بین مشارکت سنتی و مشارکت مدرن آنقدر کوتاه است که در محدوده جغرافیایی یک محله یا روستا می‌گنجد (Hoornweg & Bhada-Tata, 2012: 24).

در این راستا، منطقه مور مطالعه شهر خاش در استان سیستان و بلوچستان، در طول چند دهه اخیر دچار تحولات زیادی از جمله افزایش جمعیت شهرنشین، گسترش فیزیکی سکونتگاه‌های شهری و الحاق روستاهای پیرامون به شهر، از بین رفتن زمین‌های مستعد کشاورزی و تبدیل آن به کاربری‌های مسکونی شده است. در واقع، شهر خاش به واسطه تحولات بسیار زیاد در بستر زمان، با مجموعه‌ای از عوامل موجب افزایش سطح کمی و فیزیکی شهر خارج از حد استانداردهای متعارف شده که خود مشکلاتی برای نواحی پیرامون روستاها به همراه داشته است. مشکلات به وجود آمده در کنار نبود مدیریت مشارکتی منجر به تضاد منافع دولتی و عمومی با منافع مردمی شده و توسعه در این گونه مناطق بر مبنای سود دریافتی به گونه‌ای عمل کرده که هیچ سودی برای مردم محلی منطقه نداشته است. بر این اساس، مطالعه حاضر با شناسایی مجموعه شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها، پیامدها و موانع به شناسایی الگوی مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش مشارکت در خاش پرداخته است.

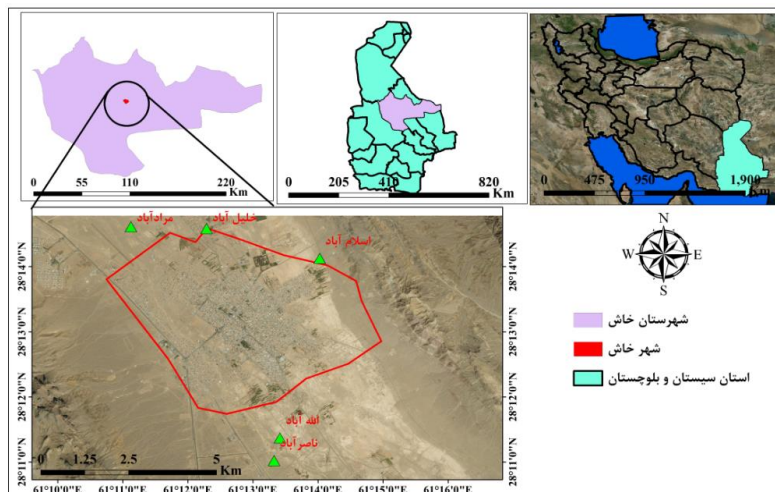
روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نظر هدف؛ کاربردی و دارای ماهیت تفسیری و تحلیلی و ازلحاظ روش در گروه پژوهش‌های کیفی و کمی قرار دارد. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش گراندد تئوری و نرم‌افزار (Expert Choice)، استفاده شده است. روش گردآوری اطلاعات نیز به دو صورت مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای و مصاحبه و پرسشنامه بود، بنابراین در ابتدا از مصاحبه عمیق بدون ساختار مبتنی بر مطالعه اکتشافی بهره گرفته شد و تحلیل داده‌ها در این روش نیز با استفاده از سیستم کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شد (Glaser, 2017). پس از شناسایی شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها، پیامدها و موانع مطرح شده هر یک از آن‌ها در قالب پرسشنامه منعکس شد و با استفاده از نرم‌افزار (Expert Choice)، میزان اهمیت هر یک از مقولات استخراج شده بررسی شد. جامعه آماری در پژوهش حاضر نیز شامل متخصصان و نخبگان در حوزه برنامه‌ریزی شهری و روستایی هستند. به منظور گردآوری جامعه نمونه بر اساس روش نمونه‌گیری هدفمند؛ تعداد (۲۰) نفر به عنوان جامعه نمونه انتخاب شد.

شکل ۱. مراحل انجام روش کیفی در پژوهش حاضر

شهر خاش در دامنه جنوبی قله تفتان، در مختصات ۰۴ درجه و ۰۹ دقیقه عرض شمالی واقع گردیده است (شکل ۲). این شهر در دشت همواری با جهت شمال غربی - جنوب شرقی در میان کوه‌های پنج‌انگشت در سمت غرب شهر و مجموعه‌ای ارتفاعات دهنه، دره عمر، زیروک و شانداالله در سمت شرق و شمال شرقی شهر واقع شده است (طرح جامع شهر خاش، ۱۳۹۵).

شکل ۲. موقعیت منطقه مورد مطالعه

یافته‌های تحقیق

شناسایی مجموعه شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر در مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش میانجی‌گری مشارکت در خاش

به منظور شناسایی مجموعه شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر در مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش میانجی‌گری مشارکت؛ در مجموع ۲۰ مصاحبه عمیق صورت گرفت. مصاحبه‌ها (بین ۶۰ تا ۹۰ دقیقه) ضبط و یادداشت و بلافاصله پیاده شد تا با مرور چندباره گفتگوها، تحلیل و بررسی دقیق‌تری نسبت به دیدگاه‌های خیرگان انجام شود.

جدول ۱. مجموعه شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر در مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش مشارکت

مقولات اصلی	مقولات فرعی	مصاحبه‌شوندگان
شرایط علی	استفاده از دانش بومی روستاییان	X11-X17, X6, X4, X1
	اخذ اعتبارات و امکانات مناسب در راستای مشارکت مردم به مدیران	X19, X17, X16, X14, X13, X6, X4, X20
	گفتمان‌سازی برای نهادینه شدن مشارکت در مناطق پیراشهری	X1-X20
	اطلاع‌رسانی به ساکنین پیراشهری در باب اهمیت مشارکت آن‌ها در روند اجرای طرح‌های توسعه	X1-X20
	تقویت ظرفیت‌های نهادی	X20, X18, X17, X16, X14
شرایط زمینه‌ای	تقویت در حس اعتماد بین مسئولین و ساکنین محلی	X4-X16
	حکمروایی خوب	X11-X20
	آموزش مدیریت مشارکتی در بین سازمان‌های ذی‌ربط	X1-X20
	افزایش در باور مربوط به فایده‌مندی و سودمندی مشارکت در مباحث مربوط به مدیریت	X11-X20
شرایط مداخله‌گر	مدیریت مطلوب و نامتمرکز	X1-X20
	رویکرد نامتمرکز در توسعه مناطق پیراشهری	X1-X20
	بهره‌گیری از تجربیات سایر کشورها	X4-X10
	استفاده از تمامی ظرفیت‌های ساکنین محلی پیراشهری (زنان، مردان، جوانان)	X8-X18

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

شرایط علی: امکانات و شرایط علی باعث شکل‌گیری پدیده با طبقه محوری می‌شوند. این شرایط مجموعه‌ای از طبقه‌ها و ویژگی‌هایی است که مقوله اصلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. جدول (۱) شرایط علی که منجر به مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش مشارکت در خاش می‌شود شامل «استفاده از دانش بومی روستاییان، اخذ اعتبارات و امکانات مناسب در راستای مشارکت مردم به مدیران، گفتمان‌سازی برای نهادینه شدن مشارکت در مناطق پیراشهری، اطلاع‌رسانی به ساکنین پیراشهری در باب اهمیت مشارکت آن‌ها در روند اجرای طرح‌های توسعه، تقویت ظرفیت‌های نهادی» است.

شرایط زمینه‌ای: شرایط خاصی که بر راهبردها تأثیر می‌گذارند، بستر گفته می‌شود و تمایز آن‌ها از شرایط علی مشکل است. این امکانات و شرایط را مجموعه‌ای از مفاهیم، طبقه‌ها یا متغیرهای زمینه‌ای تشکیل می‌دهند، در مقابل شرایط علی مجموعه‌ای از متغیرهای فعال است. متغیرهای بسیار مرتبط را ذیل شرایط علی و متغیرهایی با ارتباط کمتر را ذیل بستر حاکم طبقه‌بندی می‌کنند. جدول (۱) شرایط زمینه‌ای که منجر به مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش مشارکت در خاش می‌گردد، شامل: «تقویت در حس اعتماد بین مسئولین و ساکنین محلی، حکمروایی خوب، آموزش مدیریت مشارکتی در بین سازمان‌های ذی‌ربط، افزایش در باور مربوط به فایده‌مندی و سودمندی مشارکت در مباحث مربوط به مدیریت» است.

شرایط مداخله‌گر: شرایطی هستند که راهبردها از آن‌ها متأثر می‌شوند. این شرایط را مجموعه‌ای از متغیرهای میانجی و واسط تشکیل می‌دهند که مداخله سایر عوامل را تسهیل یا محدود می‌کنند و صبغه علی و عمومی دارند. بر این اساس در جدول (۱) «شرایط مدیریت مطلوب و نامتمرکز، رویکرد نامتمرکز در توسعه مناطق پیراشهری، بهره‌گیری از تجربیات سایر کشورها و استفاده از تمامی ظرفیت‌های ساکنین محلی پیراشهری (زنان، مردان، جوانان)»، به‌عنوان شرایط مداخله‌گر شناسایی شدند.

شناسایی مجموعه راهبردها، پیامدها و موانع در مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش میانجی‌گری مشارکت در خاش

به‌منظور شناسایی مجموعه راهبردها، پیامدها و موانع در مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش میانجی‌گری مشارکت؛ در مجموع ۲۰ مصاحبه عمیق صورت گرفت. مصاحبه‌ها (بین ۶۰ تا ۹۰ دقیقه) ضبط و یادداشت و بلافاصله پیاده شد تا با مرور چندباره گفتگوها، تحلیل و بررسی دقیق‌تری نسبت به دیدگاه‌های خبرگان انجام شود.

جدول ۲. مجموعه راهبردها، پیامدها و موانع در مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش مشارکت در خاش

مقولات اصلی	مقولات فرعی	مصاحبه‌شوندگان
راهبردها	ترسیم چشم‌انداز مناطق پیراشهری با تأکید بر مدیریت مشارکتی	X11-X19, X9, X7, X6, X3
	گردهمایی متخصصان، مدیران سازمان‌های ذی‌ربط و ساکنین محلی مناطق پیراشهری در باب موانع مشارکت	X1-X20
	تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری درست	X1-X14
پیامدها	مشارکت مردم در تمامی مراحل تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، اجرا و بهره‌برداری	X16, X14, X13, X6, X4, X20, X19, X17
	پایداری مناطق پیراشهری	X1-X20
	توسعه کالبدی-فضایی مناطق پیراشهری	X1-X20
	ارتقای کیفیت زندگی جوامع محلی	X1-X20
	تعادل و رشد متوازن	X1-X20
موانع	موانع سیاسی	X11-X17, X6, X4, X1, X20, X16, X15
	الگوی نامناسب ساختاری- نهادی نظام مدیریت	X11-X17, X6, X4, X1
	عنوان نشدن نقش سیاست‌گذاری در مدیریت مناطق پیراشهری	X1-X16

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

راهبردها: بیانگر رفتارها، واقعیت‌ها و تعاملات هدف‌داری هستند که تحت تأثیر شرایط مداخله‌گر و بستر حاکم حاصل می‌شوند. جدول (۲) راهبردهایی که منجر به مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش مشارکت می‌شود، شامل: «ترسیم چشم‌انداز مناطق پیراشهری با تأکید بر مدیریت مشارکتی، گردهمایی متخصصان، مدیران سازمان‌های ذی‌ربط و ساکنین محلی مناطق پیراشهری در باب موانع مشارکت، تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری درست»، هستند.

پیامدها: مقوله‌ها و طبقاتی هستند که بیانگر نتایج و تبعات اتخاذ راهبردها می‌باشند. جدول (۲) مقولاتی از جمله: «مشارکت مردم در تمامی مراحل تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، اجرا و بهره‌برداری، پایداری مناطق پیراشهری، توسعه کالبدی-فضایی، ارتقای کیفیت زندگی جوامع محلی، تعادل و رشد متوازن»، به‌عنوان پیامدهای حاصل از مدیریت در مناطق پیراشهری خاش با نقش مشارکت استخراج شدند.

موانع: به شرایطی گفته می‌شود که سبب ایجاد موانع در دستیابی و اجرای راهبردها می‌شوند. با بررسی و تحلیل مقوله‌ها، برخی از آن‌ها در هیچ‌یک از سازه‌های شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌ای، راهبردها و یا پیامدها قرار نگرفت، لذا با تحلیل ماهیتشان روشن گردید که این مقوله‌ها از جنس موانع هستند که ممکن است در ایجاد بستر مناسب برای دستیابی به راهبردها و یا اجرای راهبردها ظاهر شوند و آن‌ها را با مشکل مواجه سازند. این موانع به‌عنوان نوآوری پژوهش در روش داده‌بنیاد معرفی شده و خلا موجود در تئوری داده‌بنیاد را بدین صورت مرتفع نموده است. جدول (۲): «موانع سیاسی، الگوی نامناسب ساختاری- نهادی نظام مدیریت، عنوان نشدن نقش سیاست‌گذاری در مدیریت مناطق پیراشهری، در دستیابی به مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش مشارکت»، تأثیر دارند.

سپس با استفاده از نرم‌افزار Expert choice به رتبه‌بندی و میزان اهمیت هر یک از مقولات استخراج‌شده پرداخته شد. نتایج به شرح جدول‌های (۳ و ۴) است.

جدول ۳. رتبه‌بندی و میزان اهمیت هر یک از مقولات استخراج شده (شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر)

میزان اولویت	وزن	مقولات فرعی	مقولات اصلی
۵	۰/۱۴۷	استفاده از دانش بومی روستاییان	شرایط علی
۱	۰/۲۴۵	اخذ اعتبارات و امکانات مناسب در راستای مشارکت مردم به مدیران	
۲	۰/۲۱۰	گفتمان‌سازی برای نهادینه شدن مشارکت در مناطق پیراشهری	
۴	۰/۱۹۸	اطلاع‌رسانی به ساکنین پیراشهری در باب اهمیت مشارکت آن‌ها در روند اجرای طرح‌های توسعه	
۳	۰/۲۰۰	تقویت ظرفیت‌های نهادی	
۱	۰/۳۰۰	تقویت در حس اعتماد بین مسئولین و ساکنین محلی	شرایط زمینه‌ای
۲	۰/۲۶۹	حکمروایی خوب	
۳	۰/۲۴۴	آموزش مدیریت مشارکتی در بین سازمان‌های ذی‌ربط	
۴	۰/۱۸۷	افزایش در باور مربوط به فایده‌مندی و سودمندی مشارکت در مباحث مربوط به مدیریت	
۲	۰/۲۸۰	مدیریت مطلوب و نامتمرکز	شرایط مداخله‌گر
۱	۰/۲۹۶	رویکرد نامتمرکز در توسعه مناطق پیراشهری	
۴	۰/۱۹۰	بهره‌گیری از تجربیات سایر کشورها	
۳	۰/۲۴۴	استفاده از تمامی ظرفیت‌های ساکنین محلی پیراشهری (زنان، مردان، جوانان)	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

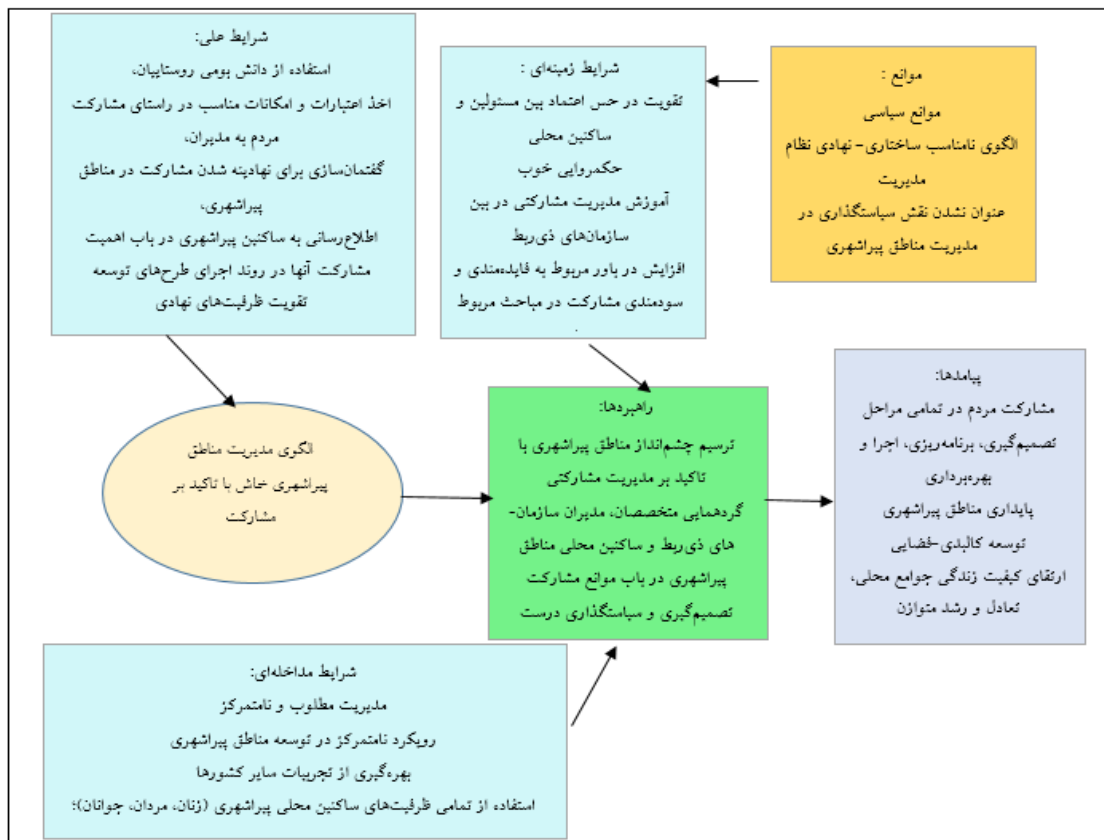
مطابق جدول (۳)، در بین شرایط علی: اخذ اعتبارات و امکانات مناسب در راستای مشارکت مردم به مدیران با مقدار ۰/۲۴۵، در شرایط زمینه‌ای: تقویت در حس اعتماد بین مسئولین و ساکنین محلی با مقدار وزن ۰/۳۰۰، در شرایط مداخله‌گر: تقویت در حس اعتماد بین مسئولین و ساکنین محلی با مقدار وزن ۰/۲۹۶، بیشترین اهمیت را در مدیریت مناطق پیراشهری خاش به خود اختصاص داده است.

جدول ۴. رتبه‌بندی و میزان اهمیت هر یک از مقولات استخراج شده (راهبردها، پیامدها، موانع)

میزان اولویت	وزن	مقولات فرعی	مقولات اصلی
۲	۰/۳۰۱	ترسیم چشم‌انداز مناطق پیراشهری با تأکید بر مدیریت مشارکتی	راهبردها
۳	۰/۲۹۹	گردهمایی متخصصان، مدیران سازمان‌های ذی‌ربط و ساکنین محلی مناطق پیراشهری در باب موانع مشارکت	پیامدها
۱	۰/۴۰۰	تصمیم‌گیری و سیاستگذاری درست	
۳	۰/۲۵۵	مشارکت مردم در تمامی مراحل تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، اجرا و بهره‌برداری	
۱	۰/۲۷۷	پایداری مناطق پیراشهری	
۴	۰/۲۴۹	توسعه کالبدی-فضایی مناطق پیراشهری	
۲	۰/۲۷۳	ارتقای کیفیت زندگی جوامع محلی	موانع
۵	۰/۱۷۶	تعادل و رشد متوازن	
۲	۰/۳۳۳	موانع سیاسی	
۱	۰/۳۵۶	الگوی نامناسب ساختاری- نهادی نظام مدیریت	
۳	۰/۳۱۱	عنوان نشدن نقش سیاستگذاری در مدیریت مناطق پیراشهری	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

همانطور که در جدول (۴) ملاحظه می‌شود، در بین راهبردهای مطرح‌شده: تصمیم‌گیری و سیاستگذاری درست با مقدار ۰/۴۰۰، در پیامدها: پایداری مناطق پیراشهری با مقدار وزن ۰/۲۷۷، در موانع: الگوی نامناسب ساختاری- نهادی نظام مدیریت با مقدار وزن ۰/۳۵۶، بیشترین اهمیت را در مدیریت مناطق پیراشهری خاش به خود اختصاص داده است. سپس در شکل (۳)، الگوی کدگذاری (مدل پارادایمیک) تئوری داده بنیاد برای شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها، پیامدها و موانع مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش میانجی‌گری مشارکت نشان داده‌شده که حاصل کدگذاری محوری و نظریه‌پردازی مفاهیم و مقوله‌های حاصل از مصاحبه‌های پژوهش حاضر است.

شکل ۳. الگوی مدیریت مناطق پیراشهری خاش با تأکید بر نقش مشارکت

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر باهدف شناسایی الگوی مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش میانجی‌گری مشارکت در شهر خاش انجام‌شده است. نوآوری پژوهش حاضر استفاده از دیدگاه نخبگان (تئوری زمینه‌ای) در ارائه الگوی مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش میانجی‌گری مشارکت می‌باشد. نتایج نشان داد، دانش بومی ساکنین محلی در مناطق پیراشهری می‌تواند راهگشای مناسبی در راستای مدیریت مشارکتی باشد. سپس اطلاع‌رسانی به ساکنین پیراشهری در باب اهمیت مشارکت به‌عنوان شرط علی می‌تواند در مدیریت مشارکتی مؤثر باشد. بسیاری از ساکنین مناطق پیراشهری خاش هنوز به چهارچوب و اهمیت موضوع مشارکت پی نبردند، و آگاهی درست در این زمینه از سوی مدیران روستایی انجام‌نشده است. بر این اساس به‌عنوان نمونه در روند اجرای طرح‌های توسعه در این گونه مناطق لازم است اطلاع‌رسانی

کافی از سوی نخبگان روستایی و مدیران به ساکنین محلی اتخاذ گردد. از سوی دیگر، اعتبارات و امکانات لازم در راستای مشارکت مردم باید اعمال گردد، قابل ذکر است که قبل از اخذ اعتبارات و امکانات در راستای مدیریت مشارکتی، لازم است فضای تنفسی بین اعضای مدیران، نخبگان، دانشگاهیان و ... در راستای ایجاد گفت‌وگو برای نهادینه شدن مشارکت صورت گیرد. بسیاری از برنامه‌ریزان و مدیران مناطق پیراشهری اعتقادی بر مدیریت مشارکتی ندارند، بنابراین لازم است باور عمومی در بین آنها همه‌گیر شود. همچنین توصیه شد که با هم‌اندیشی و همفکری متخصصان و مدیران در راستای شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات، راهبردهای استراتژی و تهاجمی در راستای گسترش این گونه مدیریت اتخاذ گردد.

در کنار شرایط علی، شرایط زمینه‌ای از جمله: تقویت در حس اعتماد بین مسئولین و ساکنین محلی، حکمروایی خوب، آموزش مدیریت مشارکتی در بین سازمان‌های ذی‌ربط، افزایش در باور مربوط به فایده‌مندی و سودمندی مشارکت در مباحث مربوط به مدیریت از عوامل مؤثر در مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر مشارکت تعیین شدند. تا زمانی که اعتماد خوب و درست بین مدیران و ساکنین محلی در مناطق پیراشهری خاش صورت نگیرد، نمی‌توان انتظار یک مدیریت مشارکتی را داشت. بر این اساس حکمروایی خوب با تأکید بر پاسخگویی، کارایی، اثربخشی، مسئولیت‌پذیری و ... ضروری است. همچنین لازم است مدیریت مشارکتی در بین مدیران و کارکنان سازمان‌های ذی-ربط آموزش داده شود، و میزان آگاهی آنان نسبت به مدیریت از نوع مشارکتی گسترش یابد، و همچنین با ارائه فایده‌مندی و سودمندی مشارکت در مدیریت مناطق پیراشهری، باورهای عمومی در این زمینه توسعه یابد. از سوی دیگر؛ یکی از مسائل مهم و عمده در مباحث مربوط به توسعه مناطق پیراشهری، تمرکززدایی و اثرات نامطلوب آن در روند مدیریت این مناطق است. در ایجاد مدیریت مشارکتی نیاز به ایجاد یک رویکرد نامتمرکز به‌ویژه برای انتقال مسئولیت بیشتر در زمینه مدیریتی و برنامه‌ریزی از قدرت‌های مرکزی به سطوح پایین‌تر اجرایی شود. تمرکززدایی در مدیریت مشارکتی ابزاری را فراهم می‌کند که بین سازمان‌های ذی‌ربط هماهنگی و انسجام به وجود آید. همچنین لازم است از تجربیات سایر کشورها به‌منظور رواج مدیریت مشارکتی بهره‌گرفته شود، هرچند که تجربیات مطرح‌شده باید متناسب با شرایط اقتصادی، اجتماعی، محیطی و ... مناطق پیراشهری خاش باشد و به‌صورت بومی اجرا شود.

سپس راهبردهایی که منجر به مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش مشارکت می‌شود، شامل: ترسیم چشم‌انداز مناطق پیراشهری با تأکید بر مدیریت مشارکتی، گردهمایی متخصصان، مدیران سازمان‌های ذی‌ربط و ساکنین محلی مناطق پیراشهری در باب موانع مشارکت، تصمیم‌گیری و سیاستگذاری درست هستند. در ادامه نیز، مقولاتی از جمله: مشارکت مردم در تمامی مراحل تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، اجرا و بهره‌برداری، پایداری مناطق پیراشهری، توسعه کالبدی-فضایی، ارتقای کیفیت زندگی جوامع محلی، تعادل و رشد متوازن به‌عنوان پیامدهای حاصل از مدیریت در مناطق پیراشهری خاش با نقش مشارکت استخراج شدند، و موانع سیاسی، الگوی نامناسب ساختاری- نهادی نظام مدیریت، عنوان نشدن نقش سیاستگذاری در مدیریت مناطق پیراشهری، در دستیابی به مدیریت مناطق پیراشهری با تأکید بر نقش مشارکت تأثیر دارند.

نتایج تحقیق با مطالعات رضانی قوام‌آبادی و همکاران (۱۳۹۸)، تازه‌دل و همکاران (۱۴۰۰)، مبنی بر اینکه سیستم مدیریت یکپارچه با تکیه بر تمرکززدایی و مدیریت مشارکتی باعث یکپارچه شدن مدیریت می‌گردد، همخوانی و مطابقت دارد. همچنین با مطالعه نورمحمدی و همکاران (۱۴۰۱)، مبنی بر توسعه جوامع محلی پیراشهری با تأکید بر نقش

مدیریت مشارکتی، و بامطالعه قربانی و همکاران (۱۴۰۲)، با تأکید بر یکپارچگی مدیریت محلی در روستاهای پیراشهری، مطابقت دارد. در نهایت در راستای نتایج به دست آمده، راهکارهای ذیل پیشنهاد شد:

- واگذاری برخی اختیارات و مسئولیت‌های مناطق پیراشهری به شوراها می‌تواند راه ارتباطی بین مردم و نهادهای شهری و مسئولین را فراهم نماید، و زمینه پذیرفتن برخی از مسئولیت‌های نهادهای ذی‌ربط توسط مردم ایجاد می‌شود؛ و
- توصیه می‌گردد، اطلاع‌رسانی در زمینه مشارکت از طریق رسانه‌هایی که اقبال عمومی بیشتری نزد مردم برخوردار هستند صورت گیرد، و مسئولین از طریق رسانه‌های تبلیغاتی پرمخاطب اطلاعات و آگاهی‌های بیشتری در رابطه با بحث مشارکت در اختیار مردم قرار دهند.

منابع

- پوراحمد، احمد. مهدی، حسام. آشور، حدیثه. محمدپور، صابر. ۱۳۸۹. **تحلیل بر الگوی گسترش کالبدی-فضایی شهر گرگان با استفاده از مدل‌های آنتروپی شانون و هلدرن**. پژوهش‌های برنامه‌ریزی شهری. دوره ۱. شماره ۳. صص ۱-۱۸.
- حسنلو، لایلا. عزیزپور، فرهاد. جلالیان، حمید. ۱۳۹۷. **ارزیابی نقش مدیریت روستایی در پایداری روستاها، مطالعه موردی: دهستان دستجرده (شهرستان طارم)**. جغرافیا و توسعه. شماره ۵۲. صص ۱۵۷-۱۷۴.
- عطایی، سیاوش. افراخته، حسن. جوان، فرهاد. ۱۴۰۰. **سنجش پایداری عرصه‌های پیراشهری با تأکید بر نقش مدیریت روستایی مورد: بخش کهریزک**. مجله توسعه فضاهای پیراشهری. دوره ۳. شماره ۶. صص ۴۷-۶۶.
- قربانی، معصومه. دربان آستانه، علیرضا. رضوانی، محمدرضا. ۱۴۰۲. **مرور نظام‌مند تحلیل چارچوب یکپارچه مدیریت محلی در روستاهای پیراشهری (سال‌های ۲۰۱۰-۲۰۲۲)**. فصلنامه پژوهش‌های روستایی. انتشار آنلاین از تاریخ ۸ تیرماه ۱۴۰۲.
- کوزه‌گر، لطفعلی، آدینه‌وند، علی‌اصغر، علیان، مهدی، و نظری، نرگس (۱۳۹۵). **ارزیابی مدیریت شهر اهواز در چارچوب حکمرانی خوب شهری**. معماری شهری پایدار. دوره ۴. شماره ۲. صص ۱-۱۱.
- نورمحمدی، اسماء. قربانی سالخورد، رضوان. علی‌زاده‌وند چالی، فاطمه. ۱۴۰۱. **توسعه جوامع محلی پیراشهری با تأکید بر نقش مدیریت مشارکتی (مورد صفادشت)**. مجله توسعه فضاهای پیراشهری. دوره ۴. شماره ۲. صص ۱۶۹-۱۸۸.
- یوسفی، رضا. آقازاده، سمیرا. اکبری، ناصر. تقی‌زاده، بهرام. ۱۳۹۴. **بررسی نقش مدیریت مشارکتی در بهبود فرایند مدیریت انسانی. کنفرانس‌های بین‌المللی پژوهش‌های نوین مدیریت، اقتصاد و حسابداری، استانبول**. موسسه‌ی مدیران ایده‌پرداز پایتخت ایلیا.
- Ahmed, S. A., Ali, S. M. 2006. **People as partners: Facilitating people's participation in public-private partnerships for solid waste management**. Habitat International, 30 (4), PP 781-796.
- Bado, V. B. and Bationo, A. 2018. **Chapter One - Integrated Management of Soil Fertility and Land Resources in Sub-Saharan Africa: Involving Local Communities**. Advances in Agronomy, Volume 150, 2018, PP. 1-33.
- Bartone, C. R., Bernstein, J. D. 1993. **Improving municipal solid waste management in third world countries**. Resources, Conservation and Recycling, 8(1), PP 43-54.
- Glaser, B. 2017. **Discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research**. Rutledge
- Hoornweg, D., & Bhada-Tata, P. 2012. **What a waste: a global review of solid waste management**. Urban Development & Local Government Unit. World Bank, 1818 H Street, NW, Washington, DC 20433 USA
- Kaufmann, C.a, Forndran, S, Stauber, Ch, Woerner, K. 2017. **The Social Behaviour of Neutered Male Dogs Compared to Intact Dogs (Canis lupus familiaris): Video Analyses, Questionnaires and Case Studie**. Open Journal of Veterinary Medicine 2(1):22-37.

- Ni, P. and Kresl, P. 2018, **The Global Urban Competitiveness Report**, Edward Elgar Cheltenham, UK Northampton, MA, USA.
- Raco, M. 2020. **Governance, Urban**. **International Encyclopedia of Human Geography**. 2nd Edition.
- Sharma, P. 2020. **Opportunities and struggles of decentralized governance reform for urban municipalities in India**. *World Development Perspectives*. Volume 17. March 2020. 100174.
- Sun, P, Zhou, L. Ge. D. Lu. X, Sun. D, Lu. M. Qiao. W. 2021. **How does spatial governance drive rural development in China's farming areas?**. *Habitat International*. Volume 109, March 2021, 102320.
- Wang, H., Zhao, Y., Gao, X., & Gao, B. 2021. **Collaborative decision-making for urban regeneration: A literature review and bibliometric analysis**. *Land Use Policy*, 107(2), 1-16.
- Wilson, A., Tewdwr-Jones, M., Comber, R. 2019. **Urban planning, public participation and digital technology: App development as a method of generating citizen involvement in local planning processes**. *Environ. Plan. B Urban Anal, City Sci.*, 46, 286–302.
- Yang, F., Yao, S., Li, Y. 2023. **Solidarity mobilization and citizen participation effectiveness in urban area: The case of community recycling program**, *Cities*, Volume 143, December 2023, Article number 104623.